

РОБОТА З ІСТОРИЧНОЮ ПОСТАТТЮ НА УРОЦІ ІСТОРІЇ

На прикладі вивчення життя Лук'яна Кобилиці

Роль і місце історичної особи в історичному процесі є важливим методологічним питанням історичної науки. Специфіка історії, як науки, потребує вивчення історичних осіб, аналізу їхньої діяльності та оцінки її результатів. Історія завжди має бути персоніфікованою, а розгляд історичних осіб оживляє сухі історичні схеми, сприяє розкриттю причин історичних подій та явищ і допомагає запропонувати певну модель суспільної поведінки.

Історичний портрет

Вивчення історичних постатей не тільки сприяє цілісному пізнанню історії, а й впливає на формування особистості учня. На сучасному етапі суспільних трансформацій в Україні, реформування системи шкільної історичної освіти постало питання розроблення нових методологічних і методичних прийомів до формування уявлень про роль історичної особи на уроках історії України, відмови від традиційних підходів радянської освітньої моделі.

Під час вивчення життя та діяльності історичних осіб учителю варто значну увагу приділити історико-біографічному та історико-психологічному описам.

Так, під час вивчення історії України у 9-му класі теми «Західна Україна в період завершення революції 1848—1849 рр.» вагоме місце посідає формування в учнів уявлень про очільника селянського руху на Буковині Лук'яна Кобилицю.

Історико-біографічний портрет Лук'яна Кобилиці

Народився Лук'ян Кобилиця 1812 року в с. Путила на Буковині, де мешкав деякий час у своєму обійсті. Дружину Кобилиці, гуцулку з відомого на Буковині роду Єрошок, замолоду вважали першою красунею. Родина виховувала шестеро дітей, проте ані документи, ані усні джерела не згадують про їхню подальшу долю. За деякими свідченнями, Кобилиця був досить заможним господарем.

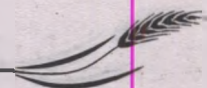
Село Путила належало до Русько-Кимполунзької округи, що розташована серед Карпатських гір над Черемошем у Північній Буковині, яка перебувала під владою Австрійської імперії. Українці на цих землях мусили не лише відробляти панщину, а й сплачувати чинш і данину поміщикам.

Національне життя було обмежене, українці зазнавали відчутної мадяризації, румунізації, германізації. Тому боротьба селян за покращення свого становища, за скасування панщини набувала національно-визвольного характеру.

Незважаючи на неписьменність, Лук'ян Кобилиця у 26 років став лідером буковинських гуцулів, виступив на захист односельців від румунських боярів Флондорів і подав до окружної управи кілька скарг і петицій.

Завдяки неабиякому авторитету 1839 року Л. Кобилицю було обрано до всегромадських депутатів — «пленіпотентів» («уповноважених»), які мали захищати інтереси сільських громад під час суперечок із панами, подавати скарги тощо. Але вже наступного року рішенням обласного уряду разом з іншими депутатами його було позбавлено права подавати скарги.

Очолене ним повстання селян (1843—1844 рр.) було придушене за допомогою військ. Фізичного покарання зазнали 238 селян. Кожного десятого (в тому числі й Л. Кобилицю) було заарештовано до кількох місяців ув'язнення.

1848 року Л. Кобилиця став депутатом австрійського рейхстагу. Поіменні голосування дають змогу простежити, що він разом із так званою «лівицею», тобто радикально-демократичною частиною депутатів, виступав за скасування панщини без будь-якого відшкодування поміщикам. І чи не єдиний серед селянських депутатів у вересні 1848 року висловився за допущення на засідання і надання слова у рейхстазі делегації революційної Угорщини.

Спільно з іншими українськими послами Кобилиця виступав проти від'єднання Буковинського округу від Галичини, як того добивалася румунська верхівка. Відомо також, що селянський ватажок був близько знайомий з Іваном Капушаком та Іваном Федоровичем. Якийсь час вони разом жили в одному приміщенні, в готелі для депутатів, у Відні.

Разом з іншими депутатами Кобилиця пережив облогу й бомбардування революційного Відня цісарськими військами. Як депутат рейхстагу він отримав велику бронзову медаль на біло-червоній стрічці (яка давала вільний прохід і проїзд усюди), а також сертифікат депутата із сеймовою печаткою.

Із цими магічними для гуцулів атрибутами Л. Кобилиця повернувся на Буковину, де очолив селянський рух, що розгорнувся у краї. Зібравши селян, він сказав, «що цісар — його приятель і віддав йому всю владу над Буковиною; відтепер ліси, пасовиська і ґрунти належать гуцулам».

Після жорстокого придушення повстання він із соратниками відійшов у гори. У лютому 1849 року Л. Кобилицю позбавлено депутатського статусу та недоторканості за формальним приводом («як такого, що не з'явився на засідання»), що дало змогу наприкінці 1850 року його знову заарештувати й ув'язнити. Після слідства, за рішенням суду, Л. Кобилицю таємно вислано на поселення до м. Гури-Гомори (тепер Гура-Гуморулуй, Румунія), де він, вже тяжкохворий, 24 жовтня 1851 року помер.

Історико-психологічний опис Лук'яна Кобилиці

Під час аналізу портретного зображення Л. Кобилиці зазначимо, що довгасте обличчя, високий, опуклий лоб, довгі та широкі брови свідчать про розум, мудрість; довгий ніс, великі вуха з добре вираженими раковинами вказують на організаційні здібності, на схильність

Історична особа — особистість з яскраво вираженою індивідуальністю, унесок якої в історію є вагомим.

Історичний портрет — характеристика особи в контексті біографічних даних, світогляду, основних етапів життя.

Алгоритм складання історичного портрета на уроці (за В. Тоболіним)

1. Походження історичного діяча.
2. Дитячі та юнацькі роки.
3. Ідеологічні симпатії (консерватор, ліберал, соціал-демократ тощо).
4. Власні оригінальні погляди (завдання, засоби реалізації)
5. Становлення історичного діяча (основні етапи).
6. Основні напрями діяльності.
7. Результати діяльності історичного діяча очима сучасників та істориків (політологів).

Етапи складання історичного портрета (за В. Тоболіним):

- запам'ятовування імені та прізвища (прізвиська) історичної особи;
- ознайомлення з етапами, періодами і змістом діяльності особи;
- засвоєння ідейно-теоретичних (політичних, релігійних, філософських тощо) поглядів видатної особистості;
- з'ясування того, чиї інтереси на тому чи тому етапі виражала ця особистість;
- вивчення оцінювання особи її сучасниками та істориками (політологами).

(Тоболін В. Вивчення життя і діяльності історичних осіб через використання схем-портретів. *Історія в школах України*. 1999. № 1).

до лідерства і яскраво виражену індивідуальність. Великі очі та великий рот зі спадаючими куточками губ говорять про мужність і сильну волю Л. Кобилиці.

Його зовнішній вигляд справляв враження шляхетної людини. «Він був чоловік середнього росту, дуже сильної будови, широкоплечий з надзвичайно хорошою головою і дуже інтелігентним виразом лица. Гарні чорні кучері спливали на його сердак. Великі чорні швидкі очі, орлиний гарний ніс, чорні вуса і чорна іспанська борідка, надавали йому подобу іспанського гранду», — відмічав у своїх спогадах сучасник Л. Кобилиці, член однієї з парламентських комісій австрійського рейхстагу Каєтон Пірошкка.

Очевидці неодноразово акцентували увагу на його гострому розумі, про те як і що він говорив, постійно задуманий, не скорий до розмови Кобилиця в течію загальної розмови рідко вкидав свої два-три слова, але ті слова свідчили про його розум, енергію і скуплену думку. Так, Іван Федорович, польський депутат від Галичини, зазначав: «І загалом уся постава Кобилиці свідчила про щось незвичайне, він подобав інколи на якогось пророка. А інді на чоловіка, що привик розказувати».

Л. Кобилиця мав перелік усіх лідерських навичок, що дало змогу йому організувати селянський рух, був сміливим, мужнім, не відступав від своєї мети і з любов'ю ставився до народу, що яскраво засвідчує одне із небагатьох його висловлювань: «Гуцульська громада, народ, казав він, — це велетенська скеля, а іноземні урядовці, комісари та поміщики — вода, що протікає біля цієї скелі. Всі вони «пройдуть», як протікає вода, а скеля лишиться непохитною».

Три місяці відсидів він у тюрмі військового суду, потім п'ять, — у тюрмі чернівецького кримінального суду. Водночас у суді народний ватажок не визнав провини, яку так і не вдалося довести. Кобилицю засудили тільки на один місяць за порушення громадського порядку. Це не влаштувало ні місцевих чиновників, ні поміщиків, на яких він нагнав страху.

Отже, сенсом свого життя Л. Кобилиця визначив боротьбу з поміщицьким свавіллям. Його незламність, твердість, завзяття і гострий розум зробили з нього народного лідера, він був своїм серед селян, вражаючи своєю харизматичністю депутатів австрійського парламенту.

Формування дослідницьких компетентностей учнів

Важливе місце на уроці історії посідає навчальна діяльність, спрямована на формування

причинно-наслідкових зв'язків, дослідницьких компетентностей. Так, під час формування уявлень про історичне значення особистості Л. Кобилиці, його роль у селянському русі на Буковині в середині XIX ст. учитель знайомить учнів з оцінюванням дослідників, які займалися вивченням його життя.

Письменник і політичний діяч Іван Франко: «Рух викликаний Кобилицею мав аграрну основу... Від 1843 року і до кінця бачимо його зайнятого справою аграрних відносин Гуцулів, а спеціально в 1848 році справою відібрання тих селянських ґрунтів, лісів, полонин, які попередніми роками були загарбані домініями».

Сучасний історик Сергій Єкельчик: «Селянський рух на Буковині під проводом Лук'яна Кобилиці мав переважно аграрний характер. Однак об'єктивно він переплітався з вимогами українських депутатів у рейхстазі про об'єднання Східної Галичини й Буковини в єдиний коронний край, вимогами національної школи та розвитку української культури. Так чи так цей рух готував пробудження національної та політичної свідомості українського селянства».

На наступному етапі вчитель пропонує учням відповісти на проблемне запитання: у чому виявився аграрний характер руху на чолі з Л. Кобилицею? Як цей рух вплинув на національну та політичну свідомість українського селянства?

Алгоритм вивчення особистості Лук'яна Кобилиці

1. Ім'я, прізвище, дата народження особи.
2. Коли і в якій країні діяла особа? Укажіть історичні умови, на тлі яких вона розгортала свою діяльність.
3. Опишіть її зовнішність.
4. Назвіть основні результати її діяльності.
5. Цитуючи думки сучасників чи мемуарні твори, опишіть характер та дайте оцінку її діяльності.

Лук'ян Кобилиця в народнопісенній традиції

Не менш важливу роль у формуванні креативності мислення учнів під час формування уявлення про історичну особу відіграє використання як засобу навчання художньої літератури та фольклору. Так, під час формування уявлення учнів про Л. Кобилицю вчителю історії варто використати матеріали пісень-хронік. У них розглянуто депутатську діяльність Кобилиці, селянське

повстання. І. Франко зауважив, що народна традиція витворила свій варіант розвитку подій і ролі селянського ватажка.

Згідно з хронікою, яку зафіксував Олександр Колесса наприкінці XIX ст. у Стронці-Путилові на Буковині, заворушення у Путилі сталися внаслідок агітації Кобилиці та інших депутатів, які повернулися з Відня:

Збунтували депутати цілую громаду,
Сами пішли у Сербінів усі на пораду.
Ци чули ви, люди добрі, за такі публіки,
Що написав Кобилиця на панів супліки?
Ой як они написали, дали до крисенту.
Іде войска в Путилову аж піврегіменту.
Ой сідлают в Чернівцях коні воронії,
Та виводя [т] в Путилову ще три компанії.
Обступили Путилову на всі штири чісті,
Путилянів описали, що самі опришки.

Фактичним поштовхом до заворушень 1843 року було свавілля дідача Джурджована щодо користування лісами, у яких селянам забороняли рубати дрова. Для придушення бунту влада справді прислала з Чернівців військо. Розселені по хатах вояки, як розповідав сімдесятилітній гуцул Осьвіцінський у Довгополі, різали волів, шкіру залишали, а м'ясо варили і їли.

Аналізуючи епізоди, у яких відтворено наслідки повстання, І. Франко зазначав, що новина не подає, наприклад, мотиву покарання організаторів виступу, а натомість вказує на матеріальні втрати селян унаслідок такого квартирування:

Ой ріжут сірі воли, жовніри ся ділют,
А Джурджован, то славний пан, нічо му ни вдіют...

Звоювали Путилову в велике говіне,
Та забрали барабульки, нима й на насіне.

Як зафіксовано в хроніках, після бунту в Путилі метою влади було ув'язнення його натхненника:

А яблінка суховерха не хоче родити,
Уже пішли Кобилицю у Плоску ловити.
Ой там його змудрували, супліку читали,
Та й там уже йго на чьис завйизали.
Ой йго завйизали — дей же йго кату!
Та й розбили Кобилиці в Краснім Ділу хату.
Они йго завйизали тонкими линвами.
Та й займили у Стронец долів облазами.

Так, використання вчителем на уроці народнописених зразків про Л. Кобилицю підвищує образність та емоційність у сприйнятті навчального матеріалу, сприяє реалізації міжпредметних зв'язків.

Біографічно-оцінний варіант вивчення особистості

Біографічно-оцінний варіант передбачає вивчення особистості через розв'язання задач, тобто вчитель викладає біографічні відомості про історичну особу, сприяє їх засвоєнню учнями. Коли учні засвоїли достатній обсяг інформації, учитель зачитує біографічну довідку про особистість, не називаючи її ім'я.

Наприклад, учитель на уроці пропонує завдання учням назвати історичну особистість на основі легенди: «Коли його привели до села Путилова для вселюдного покарання киями, щоб осоромити його і підірвати авторитет серед простого люду, він увійшов до канцелярії, то хоч і був зв'язаний, але вираз його обличчя, постава, спокійні і розумні відповіді зробили, таке враження, що комісари не наважилися застосувати до нього таку соромну кару».

Використовуючи уривок з поезії Юрія Федьковича «Лук'ян Кобилиця» вчитель організовує пізнавальну діяльність щодо з'ясування учнями передумов селянського руху, який очолив Л. Кобилиця, пропонуючи підготувати відповідь на запитання: як автор твору розкриває становище Буковини у XIX ст.? Які художні засоби він використовує?

«Не плач, серце Буковино!
Що ж мусиш робити,
Коли така уже доля
Твоя на сім світі...
Батько помер, неньку вбили,
А сироти-діти
Розібрали добрі люде
Нібито за своє:
Одну турчин, другу москаль,
Тебе, серце мое
Буковино, на аркані
Повів німець з Відня
В свою глуху Німеччину,
Головонько бідна!
Та й запродав ляхкам-панкам
У другу неволю...
Буковино, серце мое,
Лишенько з тобою!».

Учитель може організувати пізнавальну діяльність за ілюстративним портретом Л. Кобилиці. Учні пропонують охарактеризувати зовнішність селянського ватажка, його одяг та зачіску, визначати, для якої верстви населення був характерний такий вигляд і довести справедливості оцінювання сучасника, що Л. Кобилиця мав аристократичний, шляхетний зовнішній вигляд.

Важливо навчити учнів аналізувати та систематизувати інформацію. Наприклад, вони мають порівняти діяльність двох ватажків селянського руху в першій половині XIX ст. (додаток).

Наукові роботи та есе

Можна запропонувати учням опрацювати матеріали підручника, хрестоматії, наукової та додаткової літератури і на основі цього написати реферат, есе, повідомлення.

Наприклад, учні мають проаналізувати життя і діяльність Лук'яна Кобилиці і підготувати есе про його роль у соціальних рухах в історії України:

- Лук'ян Кобилиця — захисник селянських прав та свобод.
- «Карпатський король» Лук'ян Кобилиця.
- Селянський рух на Буковині в 40—50 рр. XIX ст. та вплив на нього Лук'яна Кобилиці.

Так під час вивчення історії України у 9-му класі та формування уявлень про лідера селянського руху на Буковині в 40—50 рр. XIX ст. Лук'яна Кобилицю урізноманітнення методів і прийомів навчання допомагають учителю персоналізувати вивчення соціальних рухів на західноукраїнських землях за часів «Весни народів» (1848—1849 рр.), що має сприяти більш цілісному відтворенню в уяві учнів історичних умов і реалій середини XIX ст. й успішному засвоєнню навчального матеріалу та формуванню історичних компетентностей.

Використані джерела

1. Бажанов К. Навчання історії в школі: інноваційні аспекти. Харків: Вид. група «Основа». 2005.

2. Желіба О. Складаємо історичний портрет. *Історія України*. 2006. № 42.

3. Історія України в особах: XIX—XX ст. / І. Войцехівська, В. Аблицов, О. Божко та ін. Київ: Україна, 1995.

4. Камбалова Я. М. Методичні аспекти формування знань про історичну особистість в учнів загальноосвітньої школи: на прикладі теми «Кирило-Мефодіївське товариство». *Історія в школі*. 2016. Листопад—грудень.

5. Павленко О. Вивчення історичної постаті на уроках історії в загальноосвітній школі на прикладі особистості Луї Наполеона Бонапарта. *Історія в рідній школі*. 2015. № 12.

6. Пінчук А. С. Методика формування в учнів знань про історичну особу. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: педагогічні науки*. 2006. Ч. 1. № 19.

7. Савчук В., Чаплиць О. Метод інтерв'ю в історико-біографічному дослідженні зі звуженою джерельною базою. *Ейдос*. 2014—2015. Вип. 8.

8. Сарбей В. Г. Історія України XIX — поч. XX ст. Київ: Генеза, 1996.

9. Терно С. О. Формування методологічної культури учнів у процесі навчання історії. *Історія в школі*. 2000. № 5—6.

10. Тоболін В. Вивчення життя і діяльності історичних осіб через використання схем-портретів. *Історія в школах України*. 1999. № 1.

11. Фрейман Г. Загальнодидактична концепція реалізації освітньо-виховних завдань шкільної суспільствознавчої освіти (на прикладі теми «Початок української революції (весна-літо 1917 року)» 10 кл.). *Історія в школі*. 2006. № 4.

12. Чікало О. Співанки-хроніки про Лук'яна Кобилицю у фольклористичній рецепції Івана Франка. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2015. Вип. 62.

13. Шевченко Ф. П. Лук'ян Кобилиця: з історії антифеодальної боротьби селянства Буковини в першій половині XIX ст. Київ: Вид-во АН УРСР, 1958.

Ігор КОЛЯДА,

доктор історичних наук, професор;

Владислав КЛОДНИЦЬКИЙ,

студент Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Додаток

Умови, у яких сформувалися особистості	Устим Кармелюк	Лук'ян Кобилиця
Умови, у яких сформувалися ці особистості		
Особливості місцевості		
Мета селянських рухів		
Результати діяльності		